LANDSKAPSARKITEKTER LÆRER UTENDØRSBELYSNING

Det har blitt startet opp et nytt studie i utendørsbelysning på Universitetet for miljø- og biovitenskap på Ås. Et 10 studiepoengs kurs for masterstudenter ble gjennomført i løpet av høst og vinter 2006. 17 landskapsarkitektstudenter gjennomførte kurset, og interessen, engasjementet og tilbakemeldingene var entydig positive. Lys er gøy!

TEKST: OLE RØMER SANDBERG **FOTO OG ILLUSTRASJONER:** STUDENTER VED ILP/UMB

Birkelunden på Grünerløkka i Oslo er fredet som kulturmiljø etter kulturminneloven. I parken står det i dag ca 50 stk. av den tradisjonelle Oslolampa. Vil en restaurering av lysanlegget innebære at Oslolampene beholdes som i dag, eller kan de flyttes, fjernes eller få en ny behandling? Hvor "hellig" er Oslolampa i Birkelunden?

Karljohansvern i Horten ble etablert i 1819 som marinebase. Store deler av området er vernet som kulturminne. Noen av de gamle bygningene er bygget om til ny bruk. Nye industri- og kontorbygg er også en del av området. Er det mulig å finne fram til et lyskonsept som demper, fremhever og samtidig binder sammen de mange ulike elementene på Karljohansvern?

Disse og andre spørsmål ble forsøkt besvart av 17 landskapsarkitektstudenter på Universitetet på Ås (UMB) høsten 2006. Dette er første gang det er gjennomført kurs i utendørsbelysning for våre studenter. Kurset gir 10 studiepoeng og er beregnet på 4. og 5. klasse masterstudenter, som tidligere har gjennomgått opplæring i tegning, formlære, design og prosjektering av uterom.

Grunnleggende teori og workshop

De fleste av studentene hadde ingen forhåndskunnskap om belysning. Vi startet derfor med grunnleggende lysteori og gjennomgikk aktuelle lyskilder. Dette ble fulgt opp med besøk hos lysleverandører og workshop på Ås hvor studentene fikk leke seg med å belyse fasader, vegetasjon, vannspeil, murer, trapper og skulpturer. Det hører med til historien at instituttet sitter på en god samling utendørsarmaturer gitt oss av Philips, Luminator og iGuzzini til tidligere arrangerte etterutdanningskurs i 2004 og 2005.
Kurset ble understøttet av interne og eksterne forelesere som fortalte om lysteori, konkrete lysprosjekter, vei- og gatebelysning, idrettsbelysning, lysstyring, helhetlig lysplanlegging for byer, lyssetting av kulturminner og nattfotografering.
Befaringer til Oslo, hvor vi studerte byens lys sett fra Ekeberg, idrettsbelysning på Bislett samt gatebelysning i Kirkeveien, på Karl Johans gate og på Rådhusplassen/Aker Brygge. Her så vi både gode og dårlige løsninger estetisk og teknisk sett.

Øvingsoppgaver, prøvelyssetting og konseptutvikling
Vi valgte to øvingsoppgaver for å prøve ut teorien i praksis; Birkelunden i Oslo og Karljohansvern i Horten.
I Birkelunden fikk studentene kart over parken og tilgrensende gater, med innlagte lyspunkter, samt konkrete problemstillinger de måtte ta stilling til. Klassen ble delt i fire grupper som med skisser, stikkord og kamera dokumenterte lyskvaliteter om dagen, i skumringen og om natten. Stolper, luftstrekk, armaturer og lyskilder ble registrert. Deretter vurderte gruppene hvordan

Lystig gjeng. Bak f.v. Kristoffer Rein, Gøril H. Lomheim, Oddny Gudmundsdottir, Linn Holthe. Foran f.v. Elise Alfheim og Rolf-Erik Poppe

folk beveget seg og brukte parken. Basert på dette laget hver gruppe flere konsept og endelig forslag til restaurering og ny lysdesign for parken.

I Karljohansvern ble klassen delt i tre grupper, som tok for seg hvert sitt tilgrensende område. Her utvidet vi arbeidsmetoden fra Birkelunden, ved at noen av forslagene ble prøvet ut i praksis med prøvelyssetting. Med erfaringene fra registreringene og prøvelyssettingene, dro vi tilbake til Ås hvor forslagene ble korrigert og ytterligere forbedret. Til slutt presenterte gruppene sine endelige konsept for Horten kommune og for hverandre.

Innimellom bevilget vi oss en to dagers studietur til København hvor vi så på forskjellige anlegg og besøkte leverandører.

Hvor kommer de gode ideene fra?

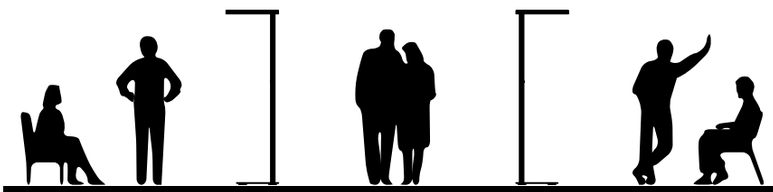
Studentene har i arbeidet med Birkelunden og Karljohansvern tygget på mange ideer og forslag til løsninger som det ikke er plass

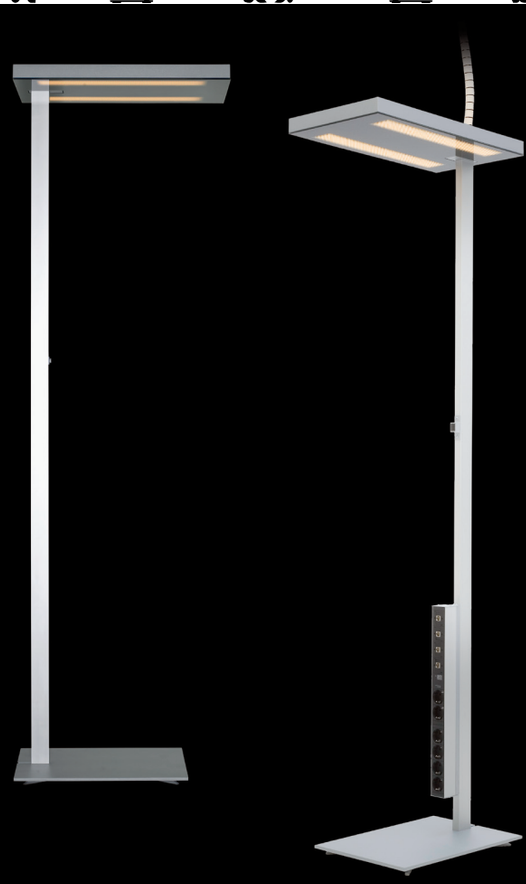

The right light

LUXO

Freedom to move

Free | Design Björn Siesjö, Kanozi Arkitekter

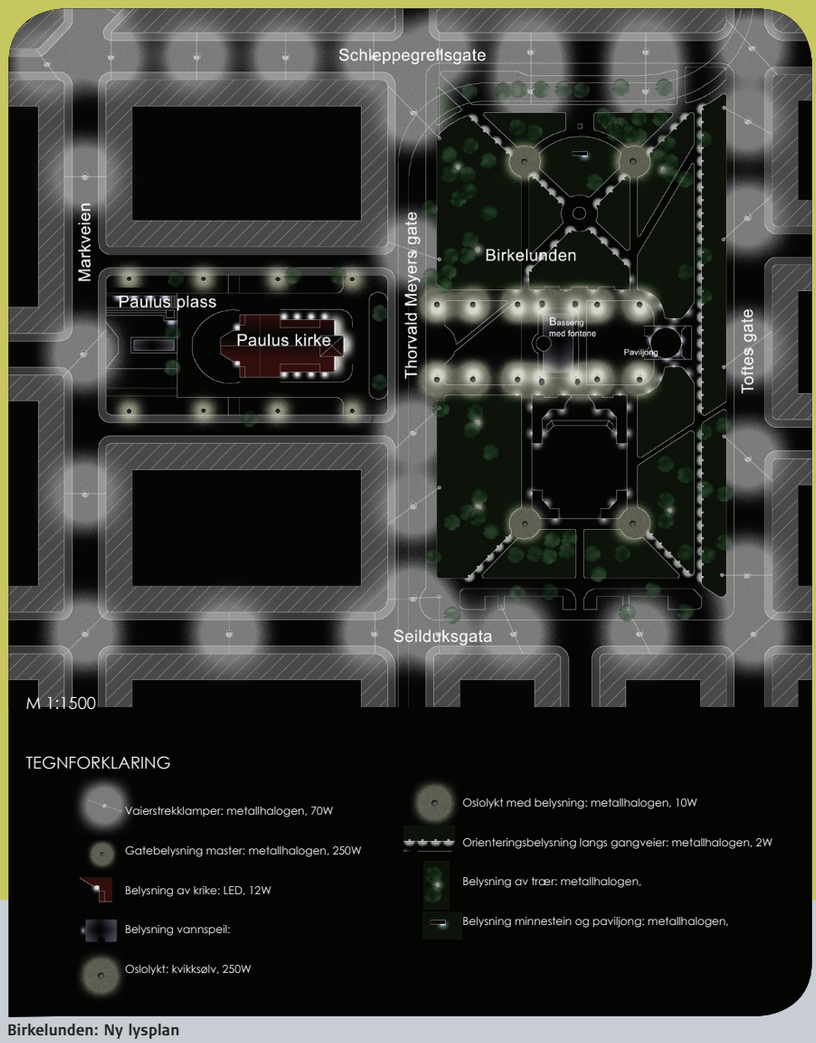

Perfekt for fleksible kontorlandskap

- Skap unike miljøer med lys fra gulvarmaturen Free.
- Ingen installasjon - kun ledning og plugg.
- Free med grenstav er en variant, utstyrt med el-/datamodul for en eller to arbeidsstasjoner, med tilkobling fra tak eller gulv.
- Lysregulering med dimmer og bevegelses- eller dagslyssensor, for invividuell tilpasning.

LUXO NORGE AS
Drammensveien 175 0277 Oslo,
Tel.: +47 22 57 40 00 Fax: +47 22 57 29 93
www.luxo.no, ordrekontor@luxo.no

Birkelunden: Ny lysplan

Karljohansvern: Ved lyssetting av trerekka ønsker man å få frem rytme, stramhet og volum. I tillegg foreslo man pullertbelysning av gangsti. For å unngå blending mot sjøen har man plassert armaturene

Kursansvarlig lærer:
Ole Rømer Sandberg, professor, Institutt for landskapsplanlegging, UMB, Ås
Innleid faglærer:
Petter Kristiansen, rådgiver utendørsbelysning, Veilyskompetanse AS, Stabekk
Gjesteforelesere:
Mona Kvassheim, Luminator AS, Oslo
Tomas Sjögren, Philips Norge AS, Oslo
Tore Nielsen, Siteco, Oslo
Pål Torstensen, Siteco, Oslo

Kristian Drage, lysdesigner, Stokkan Lys AS, Trondheim

Erik Selmer, lysdesigner ELDA+, Trondheim
Askild Nilsen, landskapsarkitekt, Nilsen landskap, Oslo

Sensor:
Askild Nilsen, landskapsarkitekt, Nilsen landskap, Oslo
Samarbeidspartnere:
Philips Norge
Luminator
iGuzzini

til å presentere her.
Men hvordan utvikles gode konsepter?
Vår metode var å starte med en grundig estetisk og teknisk lysregistrering, og deretter observere selve uterommene og hvordan de blir tatt i bruk på dagtid og etter at mørket faller på. Så stilte vi opp noen enkle spørsmål: Ønsker vi å opprettholde rommets karakter/stemning eller ønsker vi å omskape det til noe annet om natten? Er det elementer i rommet som er fine om dagen og som vi også ønsker å vise (belyse) om natten? Er det elementer eller detaljer som ikke synes så godt om dagen som vi vil fremheve (belyse) om natten?
Spørsmålene ble diskutert i gruppene og mange opplagte og sprøe ideer ble lansert og prøvet ut i praksis (prøvelyssetting). Dette var også tiden for å studere lysprosjekter andre steder for å se om det kunne gi oss gode ideer. Gjennom veiledning, slakt og oppmuntring samlet hver gruppe seg om et hovedkonsept til løsning.
Konklusjonen er at gode ideer ikke kommer av seg selv, men gjennom innlevelse, kunnskap, erfaringer og samarbeid.

Støttespillere og hovedlærere

Dette kurset hadde ikke vært mulig å gjennomføre i sin form uten støtte fra armaturleverandørene Philips, Luminator og iGuzzini. De stilte opp gratis med eget utstyr både på workshopen på Ås og på prøvelyssettingen i Karljohansvern. De bidro med entusiasme, fagkunnskap og gode råd til studentene.
Oslo kommune ved Friluftsetaten samt Kultur- og Idrettsetaten, tok vel imot oss og hjalp til med tilrettelegging av befaringer.
Horten kommune sørget for busstur, kartgrunnlag, husly, bespisning og relevant informasjon om kommunen og Karljohansvern. Forsvarsbygg og Marinemuseet sørget for at vi fikk strømuttak der det trengtes.

Petter Kristiansen, har vært innleid faglærer. Han ga oss innpass på de mest utrolige steder og fungerte som humørspreder og en faglig kapasitet under hele kurset. Ole Rømer Sandberg har hatt pedagogisk og praktisk ansvar for gjennomføringen.

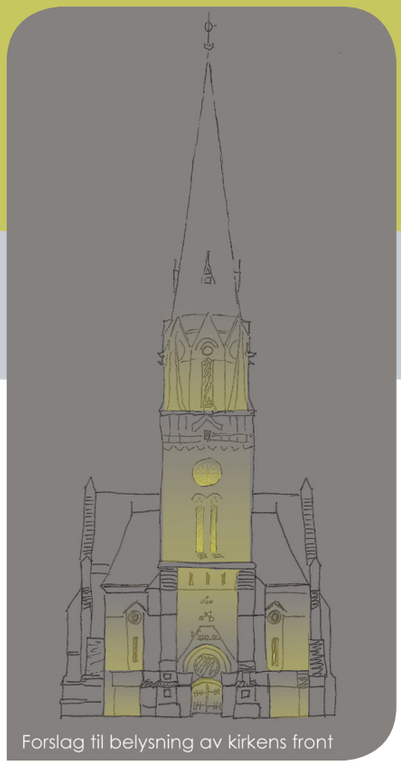

Forslag til belysning av kirkens bakside

Birkelunden: detalj av Oslolampa

Birkelunden: Paulus kirke skal først og fremst få ny fasadebelysning. Alle de gamle lyskasterne skal ned og LED-lister monteres inntil bygningens vegger. Fasadebelysningen skal ha en varm fargetemperatur for å få fram den røde teglen på en god måte.
De to lysmastene foran kirken skal byttes ut med oslolampa for å knytte aksene fra parken helt opp til kirken. Vannspeilet bak kirken får også en svak belysning, tilsvarende den som finnes i vannspeilet i Birkelunden.

Forslag til belysning av kirkens front

Vurdering av kurset

Ved kursavslutning ga studentene uttrykk for at de var svært fornøyde, at de hadde lært mye og at de følte seg kvalifisert til å gå inn i rollen som "lysdesignere" når de om kort tid skal ut i virkeligheten og blant annet planlegge med lys i uterom.
Bedre lønn kan ingen lærere få.